

Кузнецова Є.О.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Поліщук М. Г.

доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВОЛОДІННЯ ЯК САМОСТІЙНИЙ ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ

Володіння річчю – це панування над річчю. Воно може ґрунтуватися на праві, причому не тільки власника, але й іншого уповноваженого, наприклад суперфіціарія. У даному випадку можливе також володіння, позбавлене будь-якої правової підстави, яке є фактом, а не правом (наприклад, володіння особою, яка набула річ від того, хто не мав права її відчужувати). У цьому значенні мають на увазі фактичне володіння. Хоч володіння являло собою фактичне панування над річчю, однак було пов'язане юридичними наслідками, насамперед забезпечене юридичним захистом. Володіння як самостійний правовий інститут відоме вже стародавньому римському праву. Ще Закони XII таблиць згадують поняття володіння. І це зрозуміло - адже володіння виникло раніше, ніж приватна власність. У стародавні часи земля не тільки в Римі, але й в інших країнах була в общинній власності, а окремим общинникам передавалася у володіння. Саме тому римські юристи виводили слово володіння - *possessio* від слова *sedere* - сидіти, осідати, а само володіння від слова *positio*, тобто поселення.

Однак не будь-яке фактичне панування особи над річчю визнавалося римським приватним правом володінням. Для того, щоб визнати певний фактичний чи юридичний стан володінням, він повинен поєднати в собі два елементи: об'єктивний - *corpus possessionis*, буквально володіння, тривале, що склалося внаслідок більш-менш давніх відносин, тобто фактичне володіння річчю; суб'єктивний - *animus possessionis*, - вважати дану річ своєю, володіти від свого імені, тобто мати волю, скеровану на річ, як на свою.

На чому ґрунтувалася воля володільця, практично значення не мало. Якщо особа фактично володіє річчю, проте в неї немає бажання мати її тільки для себе, тобто річ утримується для якоїсь мети, то в такому випадку це не є володіння, а тільки держання. У цьому випадку хоч і є володіння, але немає волі володільця, спрямованої на річ, як на свою. А втім не можна сказати, що в особи, яка держить річ, немає волі володіти нею - воля є, але це воля во-

лодіти від імені іншого.

Для володіння ж в юридичному розумінні необхідна була воля володіти річчю самостійно, не визнаючи над собою влади іншої особи, воля, спрямована на річ як на свою. Така воля може бути лише у справжнього власника і у особи, яка, помиляючись, вважає себе за власника, хоч насправді таким не є (такою особою може бути добросовісний володілець). І, навпаки, такої волі володіти немає, наприклад, у орендатора. Він володіє річчю, володіє в своїх інтересах, однак самим фактом сплати оренди він визнає над собою юридичне панування власника. Тому орендатор за римським правом вважався держателем. Отже, володіння можна визначити як фактичне панування над річчю, поєднане з наміром ставитися до неї, як до своєї, тобто володіти незалежно від волі іншої особи, самостійно; держання ж - як фактичне володіння річчю без такого наміру. [4]

Практичне значення різниці між володінням і держанням виражалось в порядку їх захисту: володілець вправі прямо і безпосередньо вимагати собі захисту від претора в усіх випадках, коли він у ньому відчуває потребу; держатель у тих самих випадках, що і володілець, повинен діяти через власника, від якого залежить - надати захист чи утриматися від нього. Щодо *corpus possessionis*, то в ранній період римські юристи розуміли цей елемент досить примітивно - сидіти на землі, тримати в руках, у дворі, в домі, сховищі тощо. Згодом стан володіння річчю почали тлумачити більш витончено: особа, яка хоче стати володільцем земельної ділянки, не повинна її всю обходити - можна з високого місця охопити її поглядом або просто думкою; дика тварина залишалась у фактичному володінні господаря навіть тоді, коли вона виходила не тільки з клітки, але й з двору, аби вона не втратила здатності повертатися у двір. Крім того, римляни в особливу групу виділяли деякі випадки володіння, коли внаслідок певних причин захист володіння давався особам, яких, по суті, не можна визнати володільцями в буквальному розумінні слова. У літературі з римського права йде мова в таких випадках про так звані похідні володільців. До таких володільців відносили, зокрема, осіб, яким були заставлені певні речі. [3]

Ці особи утримували річ не від свого імені, не як свою, а як чужу, з тим, щоб повернути її власнику як тільки буде сплачено борг. Якщо б їх не визнавали володільцями і не дали їм захисту, то на випадок порушення їх володіння вони виявилися б беззахисними, оскільки не мали б самостійного захисту. Ця особливість привела до того, що заставадержателі, хоч і не мали волі утримувати річ як свою, одержували, як виняток, самостійний захист володіння. З тих же мотивів і прикаристів, і секвестаріїв визнавали похідними володільцями і їм надавався самостійний володільницький захист. Отже, в усіх зазначених випадках йдеться не про володіння в точному значенні цього слова, а лише про звичайне держання, прирівняне до володіння з метою надання надійного захисту. [1]

Адже і володілець, і держатель (орендатор) земельну ділянку оруть,

засівають, збирають урожай. Як довідатися, хто з них робить усе це з наміром ставитися до речі як до своєї, а хто визнає над собою якогось власника, тобто, хто з них є володільцем, а хто просто держателем? Відповідь на це питання треба шукати в *causeressionis* - у правовій основі, яка привела до володіння чи держання особи даною річчю. Наприклад, одна особа одержала річ через купівлю, інша дістала таку ж річ за договором найму у тимчасове користування. Користуючись річчю, обидві особи здійснюють однакові дії. Проте для першої особи, яка придбала річ шляхом купівлі, ці дії є показником волі володільця, а для другої - вони лише вираз її залежного держання.[1]

Відомо, що володіння складається з двох елементів: суб'єктивного і об'єктивного. З цього випливає, що суб'єктом володіння могли бути лише ті особи, які мають свою власну долю. Такими не могли бути, зокрема, діти віком до 7 років, душевнохворі, юридичні особи (однак юридичні особи, малолітні, душевнохворі могли здобути право на володіння через представника). Об'єктом володіння могли бути тільки тілесні речі, не вилучені з обороту. Одночасне володіння двох або більше осіб однією річчю було неможливе, хоч володіння такою річчю можливе в ідеальних частинах. Це так зване загальне володіння.

1. Підпригора О.А. Римське приватне право. К., 2001.

2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право. К., 2003.

3. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське приватне право. К., 2001.

4. Підпригора А.А. Основи римського громадянського права. К., 1990; 1994.

Кузнецова Є.О.
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Поліщук М. Г.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СІМЕЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ СПЕЦІАЛЬНІ ТА ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ

Норми сімейного права регулюють різні види сімейних відносин, унаслідок чого останні набувають якостей правовідносин, тобто відносин, які врегульовані нормами сімейного права. В сімейно правовій літературі тради-